

AVŞARELLERİ okuntu

SAYI: 22 EKİM - 2017 AYLIK E - KÜLTÜR DERGİSİ

29 EKİM
CUMHURİYET
BAYRAMINIZ KUTLU OLSUN!

Editör...

Okan AVŞARKOCAOĞLU

İçindekiler

Editör (Okan AVŞARKOCAOĞLU)	1
Ulaştı Hayfını Aldı Karalar (Ahmet Z. ÖZDEMİR)	2
Yavru Meri Keklik (Gülhan ÇABUCAK)	4
Galın - Başlık Parası (Yılmaz İLİK)	6
Başiboş (Aslan AVŞARBEY)	12
Hoşaf (Gülseren AVŞARKOCAOĞLU)	14
Ustam (Turan KORKMAZ)	16
Oğuzlar'ın Türk Tarihinde Sahneye Çıkışı (Alemdar ÜNLÜ)	18
Kişiyeye Ait Gereçler - Tarım Araç Ve Gereçleri (İsmail BOZKURT)	22
Kayseri Aşiretleri, Cemaatleri, Oymakları 2 (Prof.Dr.Yusuf HALAÇOĞLU)	36
Gözelerde Üç Gözel Var Sevecek (Okan AVŞARKOCAOĞLU)	42

Saygı Değer okurlarımız;

Dergimizin yirmiikinci sayısı ile sizlerle birlikteyiz.

Öncelikle tüm Ulusumuzun 29 Ekim Cumhuriyet Bayramını kutlar, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk ve Silah Arkadaşlarına şükranlarımı sunarım.

Yine çok önemseydiğim için devamlı tekrarlıyorum; Kültür bilgileri bizler de bir emanettir. Emanetin ise sahibine yani halka teslim edilmesi gerekir. Bundan dolayı çalışmalarınızda bana ait olan derlemeleri özgürce kullanabilirsiniz.

Sizlerde dergimiz de paylaşımda bulunmak ister iseniz katkılarınızı bekliyoruz.

Geleceğin ülkemize, dünyamıza huzur ve mutlu yarınlar getirmesi dileklerimle...

Hoşça kalın.

Ahmet Z. ÖZDEMİR

ULAŞTI HAYFINI ALDI KARALAR

Karalar, Avşar oymağı içinde küçük fakat belli özellikleri olan bir oba. Bu özelliklerinden bazılarını şöyle sıralamak mümkün: Kadınlarla birlikte çamaşır yıkamak, yaman kavga yapmak. Karalar, Yüreğir bölgesinde kışlak yurt tutmuşlardı. Tuzla, Misis, İncirlik ve Dede Dağ yöreleri de Karaların otlak olarak kullandıkları yerlerdi. Karaların Avşarlar içinde bir oba adıydı.

Yörük Türkmenler'inden Karahacılı ve Kuzulgüdenli obaları da aynı yörelerde kışlaklardı. Otlak meselesinden Karalar ile bunların araları açılır. Yapılan kavgada Karahacılı, Kuzulgüdenli ve Şamboyardı obaları yenilirler.

Dadaloğlu bu kavgayı dile getirir:

Karalar Karalar ünlü Karalar
Davanızı ancak mahşer aralar
Hacı Osman tuttuğunu yaralar
Ulaştı hayfını aldı Karalar

Avrat ile don yumağa giderler
Yine de kavgasın yaman ederler
Karahacılı da kuzu güderler
Daha kime cıda atar Karalar

Karalar «ho!» dedi Buruk'a düştü
Misis meheng imiş alasın açtı
Karahacılı da Kuzugüdenli
Şamboyardı hem de yalın kaçarlar

Dadaloğlu der de şu bana noldu
Aktı gözyaşlarım kan ile doldu
Saatim ay oldu günüm yıl oldu
Gelip geçmez kara günden sayarlar.

Hacı Osman: Karalar obasında bir savaşçı.

Hayf almak: Öç almak, intikam almak.

Avrat: Kadın.

Aralamak: Sonuca bağlamak, çözümlenmek.

Don Yumak: Çamaşır yıkamak.

Kuzu Gütmek: Kuzu otlatmak.

Mehenk: Ölçü.

Ho demek: Ho'lamak, saldırmak.

Cıda: Savaşlarda, kavgalarda kargı gibi bir çeşit döğüş aracı.

Kuzugüdenli: Bir Türkmen oymağı.

Gülhan ÇABUCAK

(AvşarBabamBenim)

YAVRU MERİ KEKLİK

AYavru meri keklik, yürek dağlıyor
Yaban kuşlar kanat gerdi gel gayrı...
Fidanlar kurudu, dağlar ç/ağlıyor
Kuzulara sancı girdi gel gayrı...

Arzı-halın varsa bilen olaydım
Yollarına düşüp ölen olaydım
Kapına kul yavuz kölen olaydım
Yudum su boğaza durdu gel gayrı...

Hayal düşlerimde sardım sızladım
Başın dizlerimde sevdim nazladım
Kabuk tutar diye yaram tuzladım
Kor alev tenime vurdu gel gayrı...

Biçare divane, şaştım yönümü
Unuttum kendimi bilmem dünümü
Vuslat dedikleri mahşer günümü
Ar bilmez kullar hal sordu gel gayrı...

Gülhan'ım sırrına bir gün ereydim
Gam yükün yükleyip derdin dereydim
Öldükçe dirilip canım vereydim
Gönlüme ecel taht kurdu gel gayrı...

“AvşarBabamBenim” Gülhan Çabucak

Yılmaz İLİK

GALIN (BAŞLIK PARASI)

Leyli o kadar güzel bir kızdı ki ünü Sarız köylerinde söylenir olmuştu. Yörede genellikle kadın ve erkekler esmer olmalarına karşın, Leyli sarışın, uzun saçlı, çakır gözlü, kirpiklerinin çakır gözlerin üstünde kılları sayılacak gibi, dizi dizi görülür, hiçbir genç onun gözlerine bakıp da başını yere eğmeden, yüreğine bir sızı girerek yanıp tutuşmadan başı dönmeyen olmazdı. Gençler kendi kendilerine çeşitli sebepler bularak, Leyli'yi görmek için evlerinin önünden savuşur (1) su kuyusunun etrafında oyun oynarlardı. Herkes gönlünde Leyli'yi saklar, tatlı derin hayallere dalarlardı. Çimlerin üzerinde yatar, gökyüzünde küme küme bulutların çevresinde oluşan şekilleri Leyli'ye benzetir, of çekerlerdi. Köyde aracı kızlar tarafından Leyli'ye evlenme teklifinde bulunmayan genç ve yaşlısı kalmamıştı. Leyli'nin cevabı herkese aynı olurdu. Babam bilir.

Babası Sarı Ali, kızının güzelliğinin farkındaydı. Bu kızını kim isterse ağırlığınca altın alırım diye düşünürdü. Her gelen dünürçüye “kısmetse

olur inşallah” der, ardından da “ama ve lakin yüz koyun, iki öküz, bir At, ayrıca da elli mecrediye” der, “bunları verebilecek misin ağa” derdi.

Gelen dünürçüler, hiç cevap vermeden giderlerdi. Giderken de “dürzü, namussuz Sarı Ali, bu kadar mal, para kimde var? Alda kızını başına çal, turşusunu kur da kokmasın” derlerdi.

Aktepe Köyünde Seyis Ali'nin oğlu Duran, Sarı Ali'nin köyünde davet edildiği bir düğüne geldi. Leyli'yi orada görüp, âşık oldu. Düğünün bitmesini, gelinin gelmesini sabırsızlıkla bekledi. Leyli'yi gördükten sonra, düğünde olup bitenlerden habersiz sadece Leyli'yi düşündü. Ağacın dalını, evlerinin örülü taşını, tavukları her gördüğü nesneyi, Leyli'ye benzetiyordu. Heyecandan hastalandı düğün bitmeden Aktepe Köyüne geri döndü.

Eve gelince anası Sultan: “Ne oldu oğlum, betin benzin solmuş, düğünde kavga mı ettin söyle bakalım, benim biricik oğlum, gözümün nuru nen var senin?”

-“Ana hiç sorma halimi, düğünde Sarı Ali'nin kızı Leyli'yi gördüm...”

-“Bak başıma gelenlere, sonra?”

-“Sonrası var mı olan oldu işte, âşık oldum. Âşık oldum diyorum sana ana! Söyle babama, ya bu kızını bana alır ya da çeker giderim gurbet iline, bir daha da ölsem dönmem gurbetten... Hemen isteyin bu kızını. Sana ben bu kadar derim...”

-“Baban köyün içine gitti akşam gelince münasip bir dille anlatırım ona. Sen hiç merak etme. Seyis Ali, kimi istersen onu alır sana.” Başını okşayarak, “benim biricik oğlum malımız mülkümüz feda olsun sana. Üzme canını ben hallederim.”

Akşam yemeğinde Duran sofraya oturmadı.

-Babası: “Neyi var bu oğlanın?”

-Neyi olacak keyifsiz o kadar. Oğlum madem yemek yemiyorsun, bari ahırdaki mallara baksan” diyerek Duranı gönderdi.

Sultan elindeki kaşığı sofraya koyarak, “Neyi olacak, oğlum kara sevda olmuş.”

-“Ne dedin sen, anlamadım kime sevda olmuş?”

-“Kınalı kaya köyünde Sarı Ali'nin kızı Leyli'ye düğünde görmüş vurulmuş kıza cahil oğlan. Bu kızı bana almazsanız çeker giderim gurbet iline, bir daha da dönmem diyor.”

-“Yahu karı sen bilir misin, Sarı Ali kim? O dürzüyü çok iyi tanırım ben, üç kızından galın (2) parası alarak Karun gibi zengin oldu. Bu adamdan kız mı istenir. Diyelim ki kızı istedik, oda verdi, galın olarak isteyeceği para, bütün varlığımızı versek yetmez. Bacağımızdan donumuzu da alır, orta da çıplak bırakır. Rezil oluruz elâleme... Bu iş olmaz. Söyle oğlana, boşu boşuna heveslenmesin?”

Sultan, kaşığı eline alıp, üç defa sofraya vurarak,

-“bana bak Ali ağa, hiç bir şey oğlumdan kıymetli değil. Oğlum için her şeyimi verir de dilenirim bile bu işi uzatma. Yarından tezi yok gidip, isteyelim şu kızı...”

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Seyis Ali, karısının dırdırına dayanamayarak, ister istemez razı oldu. KınalıKaya Köyüne giderek, Sarı Ali'den kızı Leyli'yi istedi oğlu Duran'a.

-“Ali Ağa benim oğlan, senin kızın Leyli'yi düğünde görmüş, oracıkta kara sevdaya tutulmuş, bize de bunları birbirlerine kavuşturmak düşer. Sen beni tanırsın bende seni. Bundan dolayı kızın Leyli'yi oğlum Duran'a istiyorum Allah'ın emri, Peygamberin kavli ile bu işe ne dersin?”

-“Ne diyeyim, kısmetse olur inşallah. Ve lakin kızıma karşılık, yüz koyun, bir at, bir çift öküz, ayrıca da elli mecrediye altın isterim. Bunları verebilecek misin Ali ağa?”

-“Hepsini anladık ta bu elli Mecidiye altın da ne?”

-“Benim kızım, yüzlerce altın değerindedir. Sırma saçlı, çakır gözlü, var mı bir tane daha eşi? Aha kızım, aha istediklerim, getir bunları götür kızımı, başka da diyeceğim yok” diyerek kesti attı.

Seyis Ali kıpkırmızı oldu. Söyleyecek bir şey bulamadı. Sultan söze karışarak;

-“Ali Ağa istediklerin bunlar olsun. Bir ay içinde bunları getirir sana veririz gelinimi de alırım haberin olsun.”

-“Sen bunları getirirsen, ben de kızımı verdim gitti. Hayırlı olsun” dedi. Kız için istenilen ağırlık (3) verildi. Bir ay içinde düğün yapılarak, Leyli Kınalıkaya köyünden, Aktepe köyüne Duran'a gelin geldi.

On gün sonra daha dün zengin iken bir ay içinde köyün en fakir adamı durumuna düşen, Seyis Ali düğün olmuşta evine gelin değil cenaze gelmiş gibi üzgün düşünüyor. Ofluyor, pufluyor ne yapacağını bilemeyerek evin ortasında dolanıp duruyor.

-“Ulan pezevenk daha dün at hırsızı idin. Dört kızını gelin ettin Karun gibi zengin oldun. Ulan senin bana yaptığını, Firavun Musa'ya yapmadı. Seyislik yaparak yıllarca at yetiştirip sattım. Sana verdiğim malları edindim. Senin şu sarı çıyan kızın için mi? Ben bu kadar çalıştım çabaladım kızını al başına çal pezevenk.”

Odanın ortasındaki direğin arkasında ayakta duran yeni gelin Leyli, fısıltı halinde kayın babasına:

-“Benim babama küfür etme? Beni oğluna zorla vermedi.”

-“Sen, sen sarı çıyan, ne konuşuyorsun öyle” diyerek, Duran'ın odada olmadığı bu sırada Leyli'nin uzun sarı saçlarından tuttu, tokatlayıp, tekmelemeye başladı. Sultan kocasının elinden Leyli'yi alamadı. Leyli'nin kafasını orta direğe vurdu. Leyli bu darbeden bayılıp yere düştü. İki saat sonra ayıldı, gözleri açık ama hiç bir şey göremiyordu. Üç gün sessiz

sedasız ağzına bir lokma ekmek, bir yudum su almadan, kıpırdamadan yattı. Yeni doğan güneşe bakması gerekirken o gözlerini yumdu.

Leyli'nin babasının şikâyeti üzerine Seyis Ali hapse Leyli mezara gitti. Duran deli oldu. Ömrünün sonuna kadar, Leyli'nin mezarı etrafında dolandı durdu.

Leyli'nin bir kız arkadaşı, kendisini Leyli gibi hissederek onun ağzı ile elime geçirebildiğim şu üç kıta ağıdı yaktı.

Oruç tuttum, bayramını etmedim
Gelin oldum, Muradıma yetmedim
Emrinizden başka bir iş tutmadım
Kıyma kayın babam, canıma kıyma

Baba senden çok mu aldık kalını
Kalın için öldürmezler gelini
Haber sal, tez göndersinler malını
Kıyma kayın baba, canıma kıyma

Aşağıdan gelen, bir kanlı melek (4)
Yolumu yolsuza, uğrattı felek (5)
Demek bu yolda hepimiz mi ölek
Kıyma kayın baba canıma kıyma

-
- 1-Savuşmak: Bulunduğu yerden acele ile gizlice veya dikkati çekmeden ayrılmak.
2-Galın: Kalın, ağırlık, başlık. Evlenecek erkeğin kız tarafına verdiği para. Başlık parası.
3-Ağırlık: Kalın, galın, başlık. Evlenecek erkeğin kız tarafına verdiği para. Başlık parası.
4-Kanlı melek: Azrail
5-Felek: 1. Gökyüzü. 2. Dünya, âlem. 3. Talih, baht, şans.

Aslan AVŞARBEY

BAŞIBOŞ

*Seninle bağıını keseli gönlüm
Hasreti özünde duyup geziyor
Rotasız bir gemi misali gönlüm
Esen her rüzgâra uyup geziyor*

*Ne dert ne gözünde korku var şimdi
Ne sırtta aba ne kürkü var şimdi
Dilinde yanık bir türkü var şimdi
Derdini dağlara deyip geziyor*

*Kavrulup giderken kendi yağında
Hazana uğradı bahar çağında
Tekir Yaylası'nda Sipil Dağı'nda
Yilkı atlar gibi seyip geziyor*

*Kısılmış boğazdan çıkmıyor sesi
Ha tıkanı tıkanacak nefesi
Geçmiş yâd etmek şimdi neşesi
Yaşanmış kârdan sayıp geziyor*

*Dünya mektebinde çalmadan son zil
Sevda umudunu eyledi tenzil
Şaşırmış yolunu meçhuldür menzil
Mülki bu alemde kayıp geziyor*

....

#Mülki

Gülseren AVŞARKOCAOĞLU

HOŞAF (6 Kişilik)

Malzemeler:

200 Gr. Kuru Siyah Üzüm
100 Gr. Kuru Kayısı (Zerdali)
100 Gr. Toz Şeker
2 Litre Su

Hazırlanışı:

2 litre su kaynaması için tencereye konulur. Diğer taraftan kuru üzümün sapları ayıklanıp soğuk suda yıkanır. Su kaynadıktan sonra üzümler kaynar suya atılır. Daha sonra kayısılar soğuk suda iyice yıkanır, suda bekletilir.

Kuru üzümler kırışıkları açılıp küçük birer top gibi olana kadar kaynatıldıktan sonra ıslatılan kuru kayısılar süzülüp tencereye ilave edilir.

Kayısılar yumuşayınca toz şeker ilave edilir. 2 dakika daha kaynatıldıktan sonra ocağın altı kapatılır. Hoşafımız soğuk olarak servis yapılır.

Kaynak:

Emine AVŞARKOCAOĞLU
Gülseren AVŞARKOCAOĞLU

HOŞAF

Turan KORKMAZ

USTAM

*Çoluk çocuk gardaş anam duymasın
Beni vatanıma götür be ustam
Kimsenin gözleri yolda kalmasın
Beni vatanıma götür be ustam*

*Karalı haberler hemen ulaşır
Çoluk çocuk gardaş bacım dolaşır
Gözler kan çanağı duyan ağlaşır
Beni vatanıma götür be ustam*

*Alnımın yazısı kime nedeyim
Felek bize yar olmadı ne deyim
Dizlerim tutmuyor kendim gideyim
Beni vatanıma götür be ustam*

*Irak'ta kalırsam gelenim olmaz
Garibim halimi soranım olmaz
Sol yanım tutmuyor saranım olmaz
Beni vatanıma götür be ustam*

*Bayram yaklaştı neşemiz vardı
Üst üste rüyalar bedeni sardı
Şükür Yaradana canımı verdi
Beni vatanıma götür be ustam*

*Başımda bekledin halimi sordun
Çileli yollara kendini vurdun
Uykuyu unuttun hep beni sordun
Beni vatanıma götür be ustam*

*Düşünce ağladım döktüm yaşımı
Kader inandım eğdim başımı
Zalim felek bırakmadı peşimi
Beni vatanıma götür be ustam*

*Anan baban sular verdi ağzımdan
Hakkını helal et geçti boğazımdan
Şu yalancı dünya düştü gözümde
Beni vatanıma götür be ustam*

*Bu hale getiren geçimin derdi
Çileyi kederi hep bana verdi
Dili başka amma Osmanlı yurdu
Beni vatanıma götür be ustam*

*Dört çocuk ağlıyor gözleri yolda
Üstünde bir ana oluyor dulda
IRAKTAN KAYSERİ çileli yolda
Beni vatanıma götür be ustam*

*Turan'ım dünyada güldüm ağladım
Sellere karıştım coştum çağladım
Söyle Irak söyle sana neyledim
Beni vatanıma götür be ustam*

*İş kazası : 16/09/2012 TURAN KORKMAZ -5 -Şiir : 03/10/2012
Allah'ın verdiği şükür.. Mustafa Tepeci*

Kuzey Irak Dokuk'ta iş kazası geçirdim kendime yazdığım ağıt.

Alemdar ÜNLÜ

OĞUZLAR'IN TÜRK TARİHİNDE SAHNEYE ÇIKIŞI

Türk Tarihçileri şöyle anlatırlar. Efsaneye göre, Nuh Peygamber A.S. yeryüzünü oğulları arasında paylaştığı zaman büyük oğlu Yafese (1) doğu illeri ile Türkistan'ı verdi. O göçebe olarak yaşıyordu. Yaylak ve kışlağı Türkistan olup yaz aylarını İpanç şehri yakınlarında Ortak ve Kürtak da, kışları da Karakum'daki Borsuk adlı yerde geçiriyordu. Burada iki şehir vardı Takas ve Karı Sayram. Olcayto'nun tahtı bu şehirdeydi.

Olcayto'nun Dhip Yabku (2) Han adında bir oğlu oldu. O büyük bir padişahı. Yabku'nun dört oğlu oldu. Adlarını Kara-Han, Or-Han, Kür-Han ve Küz-Han koydu. Kara-Han büyüyünce babasının yerine geçti. Onunda bir oğlu oldu. Adını Oğuz (3) koydu. Oğuz üç gün üç gece anasını emmedi. Bir yaşında konuşmaya başladı. Oğuz evlenecek yaşa geldiğinde babası, onun amcası Or-Han'ın kızıyla evlenmesini istedi ve evlendirdi.

Reşüdidine göre Oğuzhan, Tanrı inancı konusunda, babası ile

ters düştü. Oğuz ile babası ve amcaları arasında savaşlar başladı. Yapılan savaş sonunda babası öldü. Bu savaşlar 70 yıl sürdü. Oğuzhan, amcalarını doğuya sürdü. "Bir daha Türkistan'a gelmeyiniz" dedi. Bu yüzden Türkmenlerin inanışına göre Moğollar Kür-Han, Küz-Han ve Or-Han'ın neslinden gelmektedirler. Oğuz, bu savaşlarda kendine yardım eden bazı Türklere Uygur (4) adını vermiştir.

Oğuz, bundan sonra seferlere çıktı ve il (5) oldu. Oğuz, Han olduktan sonra muhtelif ülkelere elçiler gönderdi. Hindistan'a, Gürcistan'a sefere çıktı. Bu ülkeleri emri altına aldı. Karanlık Ülkesini fethedip, Azerbaycan'a elçiler gönderdi. Kendisine tabi olmalarını istedi. Oğuz, Azerbaycan'ı kendine tabi kıldıktan sonra bu ülkedeki yaylalara çıkmaya başladı. Diyarbakır ve Şam'a sefere çıktı. Irak, Mısır ve Suriye'yi aldı. Bu arada Oğuz'un oğulları da Rum taraflarına sefere gitmişlerdi. Oğuz artık yaşlanmaya başlamıştı.

Oğuzhan ülkesini oğulları arasında paylaşmak istiyordu. Bir gün ava giden altı oğlu, bir yay ile üç altın ok buldular. Oğuz, yayı üçe parçalayıp üç büyük oğluna, üç oku da üç küçük oğluna verdi. Kendilerinin yay verdiği oğullarından gelen topluluğa Boz ok, Diğer üç oğlundan gelen topluluğa da Üç ok dedi. "Yay verdikleri daha üstte olsun, orduda sağ kolu temsil etsinler, kendilerine ok verilenler de sol kolu temsil edip, altta olsunlar." dedi. Yani sağ kol Han gibi hükmedecek, ok ise ona tabi olup elçilik yapacaktır. Oğuz ülkesini taksim ettikten sonra bilinmeyen bir tarihte ölmüştür. (6)

Oğuz'dan sonra, yerine Gün han geçti. Kün-Han tahta oturduğunda yetmiş yaşında idi. Kün Han yetmiş yıl padişahlık yaptı. Babası Oğuz öldükten sonra, Oğuz'un daha önceki zamanlarda bir şehir kurduğunu, adına Yeni kent dediği ortaya çıktı. Bu şehri İrkıl Hoca (7) adında akıllı bir adam idare ediyordu. İrkıl Hoca, görmüş geçirmiş yaşlı bir insandı. Bir gün Kün Han'a dedi ki "Oğuz büyük bir Handı. Yeryüzünü idaresi altına aldı. Pek çok hazineye ve hayvana sahipti. Şimdi onların hepsi sizindir. Siz altı oğullun, Tanrının izniyle her birinizin dörder tane yirmi dört evladınız var. Olabilir ki onlar sonradan birbiriyle çekişirler. Bunun çaresi, her birinin rütbesi, mesleği, adı ve lakabı kararlaştırılsın. Her birinin bir nişanı ve damgası olsun. Bununla bilinip tanınsınlar ve

hiç birinin diğeriyle çekişmesi olmasın. Onların evladı da kendilerini bilsinler. Bunu yapmak devletin devamlılığı ve uruğunun iyi nam kazanmasının gereğidir.” Bu sözler Kün Han’a çok uygun geldi. Irkıl Hocaya söylediklerini getirmesini emretti. Irkıl Hoca, daha Oğuz’un sağlığında Boz ok ve Üç ok ismini alan yirmi dört evladın, her birine lakap verdi. Her birine bunların kime ait olduğunu belirtmek ve hayvanlara vurmak için birer damga tespit etti. Hangi hayvanın ongun (8) olacağını da belirtti.

Irkıl hocanın Oğuz’un torunlarına vermiş olduğu lakaplar ve damgalar şöyledir.(9)

OĞUZLAR (TÜRKMENLER)

BOZAKLAR		YILDIZHAN		ÜÇOKLAR	
GÜNHAN	AYHAN	YILDIZHAN	GÖKHAN	DAĞHAN	DENİZHAN
Kayı	Yazır	Avşar	Bayındır	Salur	Iğir
Bayat	Döğer	Kızık	Peçenek	Eymür	Bügdüz
Alkaevli	Dodurga	Beğdili	Çavuldur	Alayuntlu	Yıva
Karaevli	Yaparlı	Karkın	Çepni	Yüreğir	Kınık

Avşar: İşinde çevik, avcılığa düşkün; canavara ve kuşa hevesli, işini yıldan işleyici. Ongunu: Tavşancıl, erkek laçın

Kayı: :muhkem, Ongunu: Şahin

Yazır: iller ağası, ongunu: Kartal

Bayundur: Her zaman bolluk içinde olan, Ongunu: Sungur

Salur: Vardığı yerde kılıç çalan, Ongunu: Üç kuş

Yiğdir: İyi ve büyük, Onun: Çakır

Kaşgarlı ve Reşüdidin, diğer Oğuz boyları gibi Avşarların da damgalarını vermişlerdir. Bundan başka Reşüdidin Avşarların kendilerine en yakın diğer üç boy (Kızık, Beğdilli, Karkın) ile ortak olan Totemlerinin tavşancıl, şölenlerdeki (toy) ülüşlerinin (koyunun yemeleri için kendilerine törece tahsis edilmiş kısmı) sağ umaca (kısım) olduğunu bildirmiştir.

Yine Reşüdidin’e göre Avşar: işinde çevik ve avcılığa düşkün (Yo:-

cust u çalak ve ava canavara ve kuşa hevesli; Ag: işini yıldan işleyici, Tamgası: Ongunu: Yo: tavşancıl; Ag: erkek laçın) ava meraklı anlamında Irkıl Hoca tarafından adlandırıldığından bahseder.

1-Ya fes, Türklerin deyimine göre Olcayto Han olarak adlandırılır.

2-Yabku, halkın önderi demektir.

3-Oğuz, Ogur, otağda doğmak manasını taşır

4-Uygur, Türk dilinde izinden giden, uyan demektir

5-İl olmak: Bağımsız bir devlet kurmuş olan topluluğun üzerinde yaşadığı ülke ya da yurt

6-Kimilerine göre Oğuz öldüğünde bin yaşında idi.

7-Irkıl manası: bir şeyi kendine çekmek ulu büyük anlamını taşımaktadır.

8-Ongun azık, “azık bolsun”dan türemiştir. Yani kutlu olsun; Ongun da kut ve devlet demektir.

9-Eski Türk boyları hakkında geniş bilgi için bakınız: A. Z. V. Togan, Oğuz Destanı Sf: 17, 50

İsmail BOZKURT

KİŞİYE AİT GEREÇLER

Genel olarak Türk töresinde bir yetişkin kimseye gerek olanlar, Avşar ve diğer Türkmen aşiretlerinde mutlaka imkân dâhilinde bulunması gerekli olanlardandır. Aşirette at, istenilen sınıfa dâhil olmanın alâmet-i farikasıdır. “At, avrat, pusat (silah)” ifadesi laf olsun diye söylenmemiştir. Bunun üçü de hayat kurtarır; can dostudur, olmazsa olmazlardandır. Kardeşten daha çok bunlarla birliktesiniz. Üstüne biner kurtulursun, sırrını emanet eder canını kurtarırsın. Namusunun bekçisidir. Eline alır davranırsın kardeş kadar güç verir.

Her üçünün de en iyisi, en soylusu, “katıksız”ı ve “tutuksuz”u önemlidir. Birisi yolda koymayacak, diğeri arkana baktırmayacak; öbürü de inatçı keçi gibi tutukluk yapmayacak.

Bunun için demişler ya büyüklerimiz “Kalk demeden kalkan avrat, buyurmadan tutan evlat, üzengi vurmadan yürüyen at.” diye. Bunların özelliği varsa güzelliği de vardır. Güzelliği varsa güzelleştireni de vardır. Güzelleştiren de onun donanımdır. Düğüne derneğe, yola yordama giderken ihtiyaç kadar görüntü, görüntü kadar da ihtiyaç olan atın takımlarını sıralamak gerekecek diye düşünüyorum:

Yular ile binemezsin; iyi bir başlıklı ve dizginli gem, direkte takı-

lı durur. Bacaklar saldur suldur, bir golan (kolan), bir minderle ata binilmez. O zaman düzgün bir eyer, eyerin altında bir ter keçesi, sağlam zahmıya bağlı üzengiler, koltuktan ve kasıktan bağlanmış golanlar, uzun yola çıkacaksanız terkiye bağlayacağınız bir heybe her zaman gereklidir. Bunlardan “halı heybe” kalite işaretidir. Mevsimin özelliğine göre terki-de “yamçı”sı olan atının “kamçı”sı da olur. Çeşit çeşit kamçılar da vardır yamçılar da. Önemli olan bunların hepsinin at ile birlikte uyum içinde olmasıdır.

Yola yordama, ele âleme giden kişinin bir şekilde silâhı da olur. Onu canı gibi, gözü gibi korur. Her yerde, yani gerekmedikçe çıkarmaz da göstermez de.

Her şeyini emanet ettiği eşine gelince, onunla müşterek sırrın saklandığı bir şey vardır ki, o da sandıktır. Sandık genç kızlıktan gelinliğe geçişte elde edilir, ölünceye kadar da içindekilerle birlikte korunur.

Sandık sır yoldaşdır. Gelin olurken kadının aldığı en önemli hediye sandıktır. Bakımlı, korunaklı, kilitli, biraz da büyükçe bir “ceviz sandık” oldukça önemlidir. Göçebe döneminde “garçın”(karçın)a doldurulup taşınanlar, yerleşik düzene geçildikten sonra artık sandıkta yer almışlardır. Sandık sıralı yüklüğün en uygun yerinde görkemli bir şekilde köşesine oturur. Sandık bir kültür hazinesidir. Sandık bir emanet deposudur. Sandık eskimeyen eskilerin saklandığı yerdir. Sandık asra hitabeder. Sandık bazen kadersizdir, hiç açılmaz. Bazen de açılır, kapanmaz. Sandık sır yüküdür. Sandık efsunludur. Bazen bir ailenin, bazen bir aile büyüğünün, bazen de karı kocanın kendilerine özgü saklanması gereken masuniyet sembolüdür. Sahibi yaşadığı sürece izinsiz açılmaz, el vurulmaz. Sahibinin vefatında ise vasiyet edildiği şekilde açılır.

Kişiyeye Ait Gereçler

Aşiretin nesi olacak? Hayat oldukça sade, eğer atı varsa pusatı da olacak. Ekip dikiyor ise kara sabandan kağniya, kağnidan anadut’a, anaduttan dirgene, dirgenden tırpana, tırpandan tırmığa, tırmıktan düvene, düvendenden yabaya, yabadan gözere, gözerden kalbura, kalburdan eleğe, elekten dibeğe, dibekten teşte, teştten ekmek tahtasına, ekmek tahtasın-

dan oklavaya, oklavadan saca, sacdan evrağaca kadar pek çok şeyi de olacak olmalıdır.

Bunları niçin sıralıyoruz? Bunlar bizim hayatımıza o kadar girmişti ki, bunlarla söylenmiş atasözlerimiz, deyimlerimiz, manilerimiz, türkülerimiz, ağıtlarımız vardır. Bunlar, kaybolmasın diye çaba gösterdiğimiz dilimizin hazinelerindedir.

Kağnı varsa, oku var; oku varsa, göpü var; hem oku için söylenmiş söz vardır, hem de göpü için. Faraza; “Öküzü aldatacağında (aldatmasında) ne var, okunu ağır eder göpüne binersin, göpünü ağır eder okuna binersin.” yani her iki hâlde de binersin. Elbette ki, benzetme aldatma üzerine kurulmuştur. Yine olmadan önce olmaya çalışanlar için söylenen “Öküz olmadan göpe ediyor” deyimini de bir okla bir göp arasındadır. Kağnının olduğu yerde boyunduruk da olacak; boyunduruk varsa, onu kağnıya bağlayan kayış da olacak. Kayış olur da kayış atmak olmaz mı? Zayıfa karşı güçlüye, huyluya karşı huysuza, haklıya karşı haksıza, bazen de güçlüye karşı zayıfa kayış atıldığını göreceksiniz. Boyunduruk olur da zelve olmaz mı, zelve olur da zelve kırmak olmaz mı? Bu olmazsa şu olur mu idi: “Ho ha var öküz eğlendirir, ho ha var zelve kırdırır.” İbret ve öğüt dolu bir söyleyiş.

Elbette kağnının tekeri vardır, tekerin de izi vardır. Tekerini nereye sürerseniz oraya doğru gider; sürer gider, geçer gider, böler gider. “Tekerin böldüğü” deyimini aşağılayıcı bir deyimdir. Birini suçlarken karşısındakini de suçlamak ister iseler: “Adamların senden ne farkları var, ikisi de aynıdır. Aynı tekerin böldüğü!” derler. Tekerini bağlayan mazı, mazıyı çevirirken kayganlığı sağlayan da sabun, yumurta akı, vs'dir. Onların taşıyıcısı da “sabındırlık”tır. Sabındırlık, içi boşaltılmış camız boyuzundan yapılır. Ağzı tahta kapaklıdır, kağnının çatalına asılır. İçinde sabun, yoğurt ve yumurta eriyiği karışımı vardır. Bu karışım, düz tahta kaşıkla kağnının mazısına zaman zaman sürülür. Bunun üzerine de bir sürü sözler söylenmiştir. Kağnının en önemli unsuru iki teker ve tekerlerin üzerine geçirilen iki demir çemberdir. Tekerin ahşap kısmına avsit denir. Avsit mensup olduğu ağaç cinsine ve onu fırınlamaya hazırlayan ustanın şöhretine göre kıymet taşır. En iyi avsit, katran ve çam ağacının pürüzsüz olanlarından yapılırken en iyi avsit ustaları da Tufanbeyli ci-

varında “Şanşa” denilen bir yerde bulunurdu. İyi kurutulmuş, iyi fırınlanmış bir tekerin denemesi ise iyi bir silahın tekere sıkılması ile anlaşılır. Bu olayda hem silah denenir, hem de teker. İyi bir silah, tekeri; iyi bir teker de silahı tespit etmiş olur; bunlar birbirinin mihenk taşı gibidirler.

Birkaç yılda bir bazen de her yıl güneşin sıcağında tekerleklerin yüzeyi ve eklemleri katranla doldurulur. Bu işlem yapılırken de katranın eriyik halinin üzerine ufalanmış yumurta kabukları eşit bir şekilde dökülür. Bu işlemde beklenen sonuç ise dökülen katranın taşmasını kabukların yapışması marifeti ile önlemektir.

“Çiftçi isen kağnın, köylü isen sağanın (süt veren ineğin, koyunun, keçin vs.) olmadan ele karışman mümkün değil.” derler. “Ağartısı olmayanın damağı kuru kalır.” derler. “Damağını ıslatacak boz bulanık bir ayrana da muhtaç olmamak için, iyi kötü bir iki sağmalın bulunsun” derler. Ağartısını elden beklemeyi oldukça zor ve haysiyet kırıcı kabul ederler.

TARIM ARAÇ VE GEREÇLERİ

Anadut:

Anadut her evde bir veya birkaç tane bulunur. Anadut bir çift alt parmak ile onların üzerlerinde yapılandırılmış halde bulunan bir üst parmakla ibarettir. Bu üç parmağın üçü de aynı cins ve aynı tazelikteki ağaçtan, bilhassa ağacın dal kısmından yapılır. Ağacın gençliğinden faydalanarak “anadut”u yapacak kişi ağacı ısıtarak onu istediği şekle çevirebilir. Aynı ağaçtan olma şartı aranmaksızın bir bilek kalınlığında, iki kulaç uzunluğunda alt ve üst parmağın arasına sıkıştırılarak eklenen kısma “anadut sapı” denir. Bağlantılar ince çivi ile çakıldıktan sonra yaş gön'le kaplanır, yine yaş gönden çekilmiş sırımlarla da iyice sarılır. Gön ve sırim ne kadar kurur ise parmaklarla anadutun sapı da birbirine o kadar iyi bağlanır. Anadut, ot toplamak, yığın yığmak, sap yüklemek için kullanılır. Anadut, desteyi üçlü parmakları arasına alır; deste istenirse düz konur, istenirse yükseğe çıkarılır. Anadut, genellikle genç meşe, iğde, karaçalı gibi ağaçlardan yapılır. Ne kadar narin ve dayanıklı olursa, insanı yorması da o kadar az olur.

Dirgen:

Anadutun alt parmakları gibi olur. Daha eski zamanlarda dirgen ağaçtan yapılır idi. Ağacın genç olanı ısıtılarak istenilen şekle dönüştürülürdü. Parmaklar istenilen yöne eğilir, bükülür, şekillenirdi. Ağaç dirgenden sonra parmakları daha fazla olan demir dirgenler de yapıldı. Dirgenler; ot toplamak, deste yapmak, sap saçmak için kullanılır.

Tırpan:

Halen kullanılır. Kullanılmadığı dönem olmamıştır. Tırpan, demirden yapılan bir ökçe, bir ağız, bir de kelepçeden oluşur. Ağız kısmı çelik kaplamadır. Ustası tarafından su verilen kısımdır. Su vermek, demirin sertliğini, yumuşaklığını ayarlamaktır. Tırpana iki kulaç uzunluğunda, bilek kalınlığında oldukça düzgün bir sap takılır. Tırpanın ökçesi yere konulup, sapı da kullanacak kişinin boyuna göre yukarı tutularak kalça kemiğinin üst kısmına denk gelen kısmı işaretlenir ve oraya ellik takılır.

Ellik:

Tırpanı kullanırken, onu taşımaya ve yönlendirmeye yarar. Ellik ağaçtan yapılır. Bir el tutacak kadar, bir karış uzunluğunda elin kavrayacağı ölçüde olur. Aynı zamanda ellik ya sapa çakılı olur yahut da sapın üzerine halka gibi sarılıp sıkıştırılarak bağlanır. Bu ikinci ellikğin adı da kıvratma elliktir. Tırpanın şekli eğri kılıç gibidir. Çelik olan ağız kısmı çekiçlenerek inceltir. Ekin, tırpanla ayakta, sağ el ile ellikten, sol el ile de göğüs hizasında okundan yani sapından tutulup sağdan sola yay çizer gibi çalınarak biçilir. Ot, yonca, ekin, harız; bunların hepsi de tırpanla biçilir.

Örs-Çekiç:

Tırpanın ağzının keskinleştirilmesi için örs ile çekiç arasında dövülmesi gerekir. Örs ve çekiç her ikisi de demirdendir. Örsün başı ile çekicinin ağzına çelik kaplanır. Örsün bir veya iki bacağı olur. Çekicinin de çift ve tek ağızlı olanı vardır. Örs yere çakılır; üzerine tırpan ağız tarafından

konur, örsün çelik olan tepesi bir yumurta yuvarlaklığında olduğundan çekicinin ağzı ile de vurularak inceltir. Buna tırpanı çekiçlemek denir. Tırpan küteldiğinde (köreldiğinde, ağzı kalınlaştığında), ağzının düzeltilmesi gerektiğinde örs ve çekiç arasında düzeltilir. Bir tırpancı için örs çekiçten ayrılamaz. Ayrıldığı zaman da bir şeye yaramaz. Bunlar birbirinin mütemmimidirler, bir torbaya beraber konurlar; bu, özellikle tırpan çekici için geçerlidir. Aksi halde bir sürü çekiç çeşidi vardır. Örs-çekiç torbasından söz etmişken o torbada bulunan masat, kösüre ve iyeği'yi de hatırlamak gerekir.

Masat:

Masat iki parmak enliliğinde, bir karış uzunluğunda, iki santim kalınlığında, sert bir taştır. Bunun özelliği sürtüldüğü zaman çabuk aşınmayan bir taş olmasıdır. Masat, tırpanla biçmeye başladığı anda, ya bele sokulur ya varsa arka cebe konur; zira her el başında (1) tırpan bir kez masatlanır. Tırpanı masatlamak için tırpan, ağzı yere paralel gelecek şekilde sapının üzerine dikilir; sol elle ökçesinden tutulur, sağ elle de masat bir alttan bir üstten ileri ve geri şekilde sürtülür. Bu işe de masatlamak denir.

Kösüre:

Kösüre de masat gibi tırpan vb. araçları keskinleştirmeye yarayan yumuşakça bir taştır, suyla ıslatılarak kullanılır. Su olmadan kullanmanızın pek bir önemi olmaz. Taş olarak ne pek yumuşak ne de pek sert bir yapısı vardır.

Orak (Kılıç):

Yolma yolmak için kullanılan, en eski tarım araçlarımızdan biridir. Bir el tutacak kadar ağaç sapa takılı olan minyatür bir kör tırpandır. Tırpan kadar keskin değildir. Orak veya kılıçla yolma yolunmaktadır. Birkaç çeşit orak olur: en küçüğü arpa orağı, onun büyüğü yazlık buğday orağı, daha büyüğü de yığın orağı. Bu sonuncusu ile de ekin destelenip yığın yapılır. Orak, her zaman çiftçinin elinin altında bulunur; onunla biçer, toplar, karıştırır.

Tırmık:

Ekin, tırpanla biçildikten ve desteler yığın haline getirildikten sonra, destelerin yeri boydan boya tırmıklanıp toplanarak yığınların orta boşluğuna doldurma işi tırmıkla yapılır. Tırmığın iki türüsü vardır. Birincisi tarla tırmığı ki; iki metre uzunluğunda bir ağaca dörder parmak ara ile birer karış uzunluğunda ve parmak kalınlığında ağaç veya demirden dişler takılarak yapılanıdır. Bu tırmığa iki metre uzunluğunda bir de sap takılır. Ağaç veya demir diş takılan kısım her ikisinde de on santim eninde ve on santim kalınlığında hafif bir ağaçtan yapılır ise daha da iyi olur. Bununla tarla tırmıklandığı için buna tarla tırmığı denmiştir.

Ayrıca bir de el tırmığı vardır ki, diş dizilen kısmı bir metre, sap kısmı da bir o kadardır. Bu tırmık elde taşınacak kadar hafif olur. Bunun diğer adı da yığın tırmığıdır. Bu tırmıkla arabaya, kağnyaya sap yükledikten sonra, arabaya yüklenen yığının yerinde kalanlar tırmıklanarak kağnyanın üstüne atılır. Bu el tırmıkları ile ayrıca harmanın etrafı toparlanır. Harmanda yumuşatılmak(2) için düvenin altına serilen sapa da döşek denir. Düven dönüp sap dağıldıkça bu döşegin etrafı da yine el tırmığı ile toparlanır. Buların her biri çiftçinin elinin altında olan avadlıklarıdır.

Kara Saban:

Aşiretler, kara sabanı ilk kez toprağı işlemeye başladıkları zaman tanımışlardır. Kara saban onların hayatında toprağı karıştırmaya başladıkları günden beri vardır. Nerde ise kağny ile yaşıttır. Kara sabanın ucundaki demiri hariç her tarafı baştanbaşa ağaçtandır. Kara saban; saban, tutak, ok, kılıç, bir de vizzik'ten oluşur. Saban kısmı meşe veya armut ağacından yapılır ise çok makbul olur; zira bu ağaçlardan yapılanlar dayanıklı olur ve kolay kolay yıpranmazlar. Ok, oldukça hafif kuru ağaçtan olur. Tutak da yine hafif bir ağaçtan yapılır; bir metre yüksekliğindedir ve sabanın sağa sola sallanmadan düz bir şekilde götürülmesini sağlar. Saban olan kısmın ucuna çift demiri denilen bir demir takılır. Bu demirin bir tarafı kovan gibi olup bu kısım sabanın ucuna takılır, diğer tarafı da oldukça sivri ve keskin olduğundan sabanın önünü açarak toprağı yırtıp ilerlemesine kolaylık sağlar. Kılıç ise sabanın toprağı derin

yahut da soya (yufka) batmasını sağlar. Kılıç, yarım metre uzunluğunda, dört parmak eninde, bir parmak kalınlığında, kuru meşe ve benzeri sert ağaçlardan yapılır. Kara sabanın saban kısmının altından saplanır, üstünden çıkar; aynı istikamette oka saplanır. Oktan çıktığı noktaya bir delik delinir. Bu delik vizzik deliğidir. Vizzik, bir pim görevi yapar. Kılıcın aşağı inip yukarı çıkmasını sağlar. Vizzik, bu görevi ile sabanla okun arasındaki mesafeyi ayarlanan seviyede tutar ve rast gele derine, rast gele de yufkaya batmayı önlemiş olur.

Yolma Yolmak:

Ekinler genellikle tırpanla biçilir iken arpalar, yazlık buğdaylar, bir de taşlı ve kesekli tarlalardaki buğdaylar kalıçla (orakla) yolunarak desteye yapılır. Yolunan mahsulün özelliğine göre de orak kullanılır. Meselâ; arpa orağı daha ufak yapılı olurken buğday yolunan orak daha büyüktür. Desteyi kucaklamak için olan yığın orağı ise biraz daha büyüktür.

Yolma işlemi her gün tek başına gidip gelerek yapıldığı gibi, ırgat dediğimiz birçok kişinin birleşmesi ile de yapılır; bu ikincisi diğerinden daha zevkli, daha iştahlı olur; iş hızlanır. Yolmacılar sadece kadınlardan oluşabildiği gibi kadın erkek karışık da olabilir. Arpa yolanlar genellikle çömelerek, buğday yolanlar ise sadece bellerini büküp eğilerek yolarlar. Bu ikinci şekil genellikle erkeklerin buğday yolarken kullandıkları şekildir. Bununla beraber öyle kadın yolucular olur ki, kalıcından (oragından) ateş çıkartırlar.(3) Bunların karşısında her erkek kalıç sallayıp tutam tutamaz. Kadın erkek karışık yoldukları zaman bu tip kadınlardan elci-başı seçilenler bile olur. Öyle el götürür ki, her erkeğin o eli götürmesi mümkün değildir. On adımdan girer, kırk adımdan çıkar; eli büyütür. Tarla sahibi bu uygulamaya bayılır. Elcibaşı işi başladığı yerden değil, bitirdiği yerden gösterir. Elcibaşı tarlanın kalbine oyuklandıkça oyuklanır.(4) El, on adımda başlar, kırk adımda biter. Kırk adımda başlar, doksanda biter. Biter de her el çıktıkça da tarlanın beli kırılır.(5) Değişler başlar, türküler söylenir. Elcibaşı pohpohlanır. El biter, ağa ikramda bulunur. Soğukluklar dağıtılır. Cıgaralar tellendirilir. Elci-başının oyuklanması övüldükçe övülür. İnsan öyle beceri ve ustalık kazanır ki, sağ eli ile kalıç dolusu buğdayı, bir çalmaya bir hamlede sol eline doğru çeker; sol el onu anında demet halinde yakalar. Yakalama ile birlikte sağ el,

kalıcı bu sefer de buğdayın köküne çalar, kökünden söker; ikinci demeti ayrıştırmak için yapacağı hamleye hazır olan buğdayın yanına ulaştırır. Tutamlar; bir, iki, üç... hamlede bir kocaman deste olacak şekilde yolan kimsenin bağına doğru yığılır. Yolucu, bu yığılan desteyi bir hamlede dizinin üstünde doğrularak ters çevirir; kök kısmına orağın ökçesi ile bir iki çarpar. Toz, toprak, çakıldak kalmasın diye bunu müteakip de deste geriye bırakılır. Hamle yeniden başlar. Bu hareket bir makine düzeni gibi çalışır. Çarpar, tutar, kaldırır, vurur, desteler, bırakır. Yeniden başlar.

Elci başı ağa tarafından tavlandıkça tavlanır. Bazen de elciler bir değil birkaç kişi olur. Bunlar ya tarla sahibini çok severler yahut çok "eferimci" olurlar. Bazen de tarla sahibi hepsi tarafından sevilen bir gariban yahut bir asker ailesi olur. O zaman oraktan ateş çıkarcasına kalıç sallarlar.

Öğle yemeği yenip gölgelenme ve duldalanma ihtiyaçları bittikten sonra yine "Hadin bakalım, belimiz fazla soğumadan şurayı aşağıya doğru bir sıyıralım." derler. Elci başı, usta birine "İstersen sen şu göbekten bir karnını yar bakalım." der. Tecrübeli birine göbekten el yardımılır. Merkezden dışa doğru tarla parçalanır. Gün gedige dikilirken (güneş batmak üzere iken) bir de bakarsın tarla baştanbaşa kuzu gibi yatan destelerle dolmuştur. Yolma biter. Karınca gibi destelerin içine dalan ırgatlar yığını da yığarlar. Yığın bittikten sonra orağı getiren ağanın önüne atar. "Düşmanın ömrü bu kadar olsun." derler. Her şey tamamdır. Bir sürü adam bir günde ortalığı dümdüz etmiş, yolma da bitmiştir. Bu arada olayı seyreden parası tatlı bir kadın da şöyle der: "Ne de güzel olmuş. Çoğunun tuta da azınan yiyesin."6 Bu bir gısmıklıktır.(7) Hâlbuki "hem çoğunun tutmak, hem de çoğunun yemek" daha doğrudur.

Çeten:

Harman zamanı en çok kullanılan araçlardan birisi de çetendir. Kağının üzerine kurulur. İki büyük tahta kağının yanlarına, bir tane de önüne dikilir. Köplerden yukarı doğru dikilen kazıklarla bu çeten tahtalarının yanlara devrilmesi önlenir, kazıklar da ayrıca birbirine urganla gerdirilerek bağlanırlar. Arka kısım bir eski kilim veya çul ile ka-

patılır. Bu tür çetene tahta çeten ismi verilir. Buna saman doldurulur. Tepelenerek çetene doldurulan saman, samanlığın önüne varılıp boşaltılır.

Bir de çul çeten vardır ki, aynı işi görür; yanları olsun, alt kısmı olsun tamamen eski kilimlerden yapılır. Dik durması için direkler çakılır. Kilimler de bu direklere sarılır. Tahtanın yerine kilim kullanıldığından bu çetenlere de çul çeten adı verilir.

Bir diğer çeten tipi de örme çetendir. Örme çetenin önleri ve yanları zorkun söğüdünün ince dallarından sepet örer gibi örülerek yapılır. Dikmelerin ve dayamaların içi de sepet örer gibi örülür. Bunun da arka kısmına yine kilim bağlanır. Doldurulur, tepelenir; saman, kers ve benzeri şeyler, bunlarla çekilir. Buğday, arpa, çavdar, nohut ve mercimek gibi tahılların taneden ayrıldıktan sonraki saman gibi geriye kalan kısmı da bu çetenlerle taşınır. "Hacmi geniş, ağırlığı hafif olan her şey çetenle taşınır." denebilir.

Bilenzik Vurmak ve Bilenzik Yapmak:

Tarlada biçilip, yığın haline getirilen buğday, çavdar, arpa gibi tahıl yığınları sap arabası denilen özel kurgulu kağınlarla harmana çekilir. Geniş harman yerine getirilen eritilmemiş (yumuşatılmamış) saplar, düzenli bir şekilde halka biçiminde harmanın etrafına kayılır. Bu kayma (yığma) işlemine "bilenzik vurma" denir. Halkanın (bilenziğin) içinde bir kağın girip çıkacak kadar bir boşluk bırakılır. Geriye kalan kısma ürünün cinsine göre ayrı olmak şartı ile onlarca araba yükü ürün içten ve dıştan kayılır. Bu yükleme işi oldukça düzenli olur. Yağmur yağ etki etmeyecek şekilde uygun kayılır. Yağmur yağsa bile yüzünden bir karışıklık kısımdan fazlası ıslanmaz. O kısım da güneş açtığı zaman kendiliğinden kurur gider. Bu bilenziğin ortasında kalan geniş boşlukta ise harman sürülür; yani sap yumuşatılır. Sap, saman olur. Buğday başaktan boşalır. Savrulacak, ayrılacak duruma gelir. Bu işlem devam ederken bu serili sapın düven dönen kısmına döşek denir. Bu döşegin saman olup da savrulmamış şekline malağma denir.

Olur ya hava bulandı, yağmur yağma ihtimali belirdi. Hemen yaba-

lar ve dirgenler çekilerek bu malağma kendi bulunduğu yerde bir bilenzik şeklinde (simit gibi) toplanır. Aşağısından ve yukarisından da yağın yağmur sularının akması için yol bırakılır. Malağmanın tabanı buğday taneleri ile serili olduğu için etrafı da iyice süpürülür. Böylece yağmura karşı malağma bilenziği de hazırlanmış olur.

Tığ Savurmak:

Tarımın insan gücü ile yapıldığı dönemlerde halkın her şeyi güç kullanarak yaptığı bir gerçektir. Malağma dediğimiz yumuşatılmış kısım, samanı tanesinden ayrılacak olan kısımdır. Bu kısım harmanın orta noktasında toplanır. Etrafına aynı cinsten yeni saplar saçılır. Sürülür, yumuşatılır, tekrar onun üstüne yığılır. Yahut harmanın bir köşesine piramit şeklinde yığılır. Buna tığ denir. Bu buğdayla karışık olan saman yani malağma rüzgârın estiği taraftan başlayarak yabalarla karşılıklı savrulur.

Yabayı tutmak, taneyi yele vermeden tığın üzerine doğru atmak ve bunu usanmadan defalarca tekrarlayarak samanı ön tarafa, buğdayı da mümkün olduğunca arka tarafa doğru biriktirmek bir marifettir. Bu işi bilmeden, yabayla malağmayı havaya doğru ne kadar atarsan at, her atışta hem samanı kaybedersin hem de taneyi. Öyle bir atış yapacaksın ki; saman gidecek, tane kalacak; sapla saman birbirinden ayrılacak. Bir tarafta kıpkırmızı çeş (8) yani buğday taneleri, bir tarafta da bulut gibi saman ayrılıp kalacak. Bundan sonra da samandan ayrılan buğdayı eleme işleri başlar. Bunun adına da çeş eleme derler. Çeş elemek için çıkan buğdayın azlık veya çokluğu hesap edilerek çeş bazen karşılıklı iki kişi, bazen de tek kişi tarafından elenebilir. Elemek için gözer veya çilingir kullanılır. Eğer arpa eleyecek iseniz gözer kullanırsınız, buğday eleyecek iseniz çilingir kullanırsınız. Gözerin eleme delikleri daha büyük olduğundan arpa ancak ondan geçebilir. Çilingirinki ise biraz daha dar olduğundan biraz da fazlaca ayıklayıcı olduğu düşünüldüğünden buğday çilingirle elenir. Bu işlem sadece harmanda yapılan eleme işidir; un, bulgur vs. oluncaya kadar daha defalarca elenir de yıkanır da.

Loda Vurmak:

Aşiretlerin malcılık (hayvancılık) ile uğraştıkları dönemler, “Mal

çok, ama yer yok.” dedikleri zamanlardır. Saman gerekli ama samanlık sınırlıdır. Bununla beraber yine de samanın uzun kış günlerinde, kış ortasında tükenmemesi için bir çare bulmuşlar, buna da samanı loda vurmak demişlerdir.

Loda, artan samanı bir açık alana tepeleyerek koni biçiminde yığmak demektir. Öyle bir yığış ki, her seferinde çetenle gelen saman, tepelenen kısmın üzerine atılır; sonra da yeniden tepelenir. Saman her defasında aynı işleme tabi tutulur. Üst üste sıkışarak bir çadır şekline dönüşür. Bu yığıntının üzeri içinde taş olmayan yumuşak toprakla ve üzerinde çukurluk kalmayacak şekilde kapatılır. Tozmaması için de toprağın üzeri birazcık da rutubetlendirilir. Böylece üzerine su serpilen toprak, lodanın üzerine bir sıva gibi sıvanmış olur.

Lodanın etrafına çepeçevre içeri yağmur, yağ geçmesin diye yağmur sularının akıp gideceği bir ark açılır. Lodanın eteği de biraz daha kalın toprakla örtülür ki, kışın toprak donup da tekrar çözülmesinde aşığı doğru kaymasın.

Lodadan saman almaya ihtiyaç duyulduğu zaman, güney cephesinden bir çadır kapısı kadar yer açılır. Yaz gelip don çözülene kadar lodanın içindeki saman bu şekilde kullanılır. Yaza kadar içi tam olarak boşaltılsa bile don çözülmediği müddetçe loda da çökmeyecektir. Bu da şunu gösteriyor ki, zaruretler ortak akılla çare bulmayı da beraberinde getiriyor. Tabiatla haşır neşir olan toplum, tabiatın zaaflarından faydalanmayı da biliyor. Bazen ayaz insanı dondurup öldürürken, bazen de siz ayazın dondurduğu maddeye hayvanların rızkını koruma görevi yüklüyorsunuz.

Yünlü Dokuma:

Aşiretlerin hayatında yünün olmadığı bir dönem düşünmek mümkün değildir. Kilim, keçe, çul, çuval, çorap, dizlik, dolak vs.den başka bir de şalvar, ceket gibi giysilere de ihtiyaç vardı. Bu giysiler de yünden yapılıyordu. Bu tür giysilerin elbette ki, kilim tezgâhlarında dokunması mümkün değildi. Genellikle de şalvarlık kumaşlar, kendine özgü tezgâhlarda dokunmalı idi. Bu dokuma işini ise, kadınlardan farklı olarak

erkekler yapıyordu. Bu sanat onların diğer becerilerinde olduğu gibi göç edip geldikleri yerden getirdikleri sanatları idi. Siyah koyun yünü çok büyük bir özenle temizlenip tarandıktan sonra, en ince iğlerde de eğilirdi. Siyahın seçilmesinin sebebi ise siyah rengin gerek mevsime gerekse diğer renklere uyum zorluğu taşımamasıdır. Daha doğrusu olgun renk olarak seçilmiş olmasıdır. Hem çözgüsü, hem de geçkisi kendinden olmak suretiyle bu yünlüler günümüzün basit dokuma tezgâhlarının ilkelleri ile dokunur idi. Söz konusu tezgâhların bugünkülerden farkı mekanizmanın insan eli ile indirilip kaldırıp hareket ettirilmesidir. Siyahların yanı başında süt gibi beyaz yünden kumaşlar da dokunurdu. Bu dokuma işleri Anadolu'daki fabrikaların, her türlü seri üretime geçmelerine kadar sürmüştür. Son zamana kadar aşiretlerin bulunduğu her yerde bu dokumalara devam edilmiştir. Yakın tarihe kadar, bize en yakın bölgedeki tezgâhçılara Tafta (Özlüce'de) dokumacı Mahmut, Akkışla Ganişeyh'de Koca Osman, Bünyan Ekrek (Köprübaşı) de Bulgaristan'dan gelen soydaşlarımız. Bunun dışında doğudan gelen Kafkas muhacirlerinin de aynı şekilde dokuma işi ile uğraştıkları bilinmektedir.

“Niçin bu kumaşlar dokunuyor?” diye sorulacak olunur ise, iklime uygun olarak hem sıcak, hem de dayanıklı ve kullanışlı olmalarındandır. Bu kumaşlar dokunduktan sonra herkesin isteğine göre biçilip kesilerek şalvar ve ceket olarak dikilip giyilmekte idi.

(1) el başı: El başı gerek orak ve gerek tırpanla ekin biçilir iken bir boy (yaklaşık 40-50 metre) gidilen mesafe. El tek kişi ile işlendiğinde küçük, çok kişi ile işlendiğinde daha büyük olur. Aslında bu mesafe orakçının veya tırpancının yorulmasına ve tırpanının körelmesine bağlıdır.

(2) Yumuşatma: Harmanda ekinin düvenle dövülerek savrulacak hale getirilmesi.

(3) Kalıcından (orağından) ateş çıkarmak: Yolma yolan kadın veya erkeğin hızlı ve sert kalıç sallaması sonucu çok iş yaptığını ifade eden bir deyim.

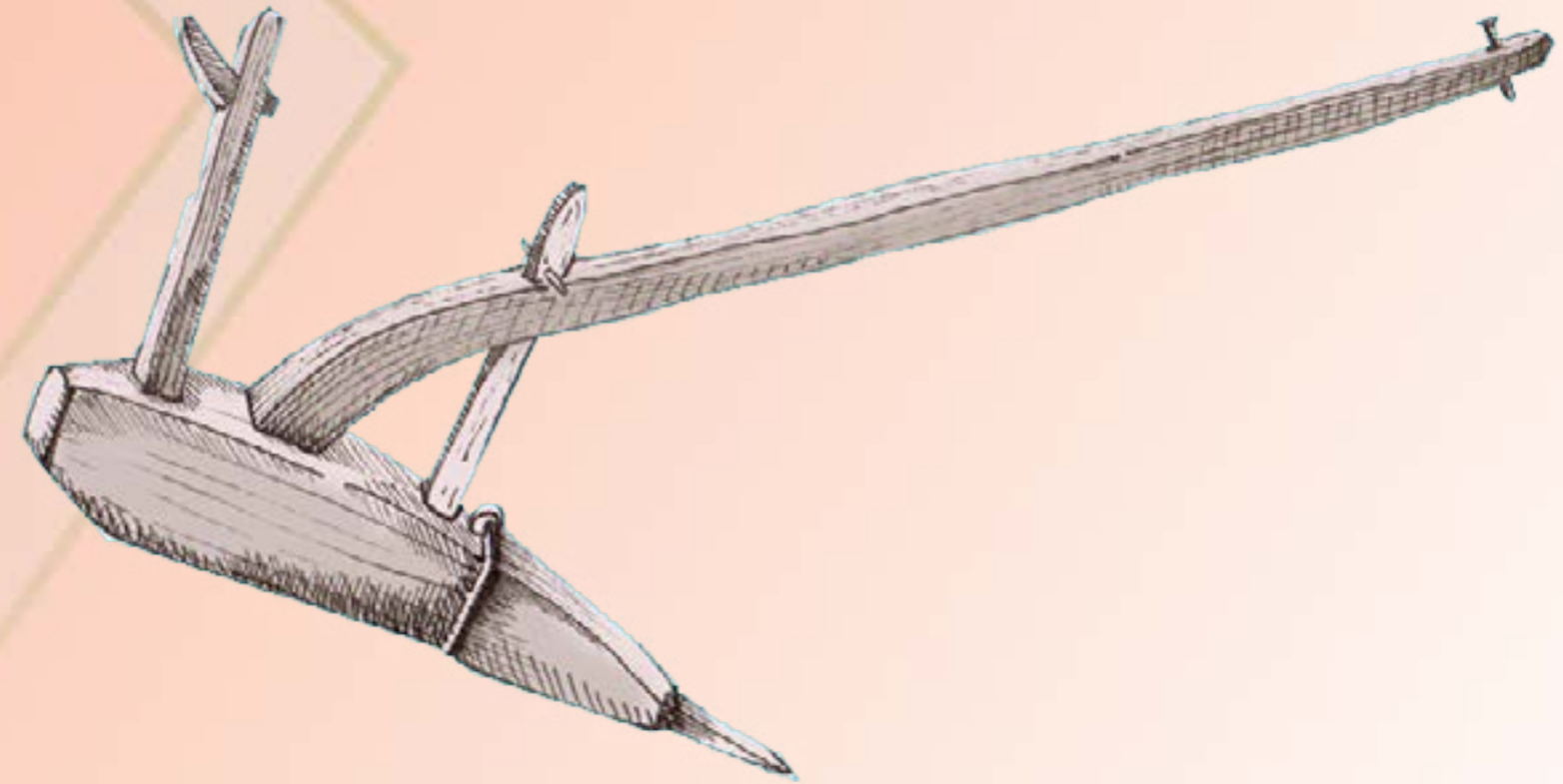
(4) Tarlanın kalbine oyuklanmak: Elci başının ele başladığı noktadan tarlanın ortasına doğru derinleşerek dalıp gitmesidir.

(5) Tarlanın belini kırmak: Tarladaki ekinlerin büyük kısmının biçilerek işin kolaylaştırılması.

(6) Çoğunun tutup azınan yemek: Çok ile tutup az ile yemek. Çok kişi ile iş yapıp az kişi ile yemek.

(7) Gısmık: Kısmık, Cimri, pinti, eli sıkı.

(8) çeş: Harmanda savrulurken samandan ayrılan buğday yığını. Çeç de denir.

Prof. Dr. Yusuf HALALAOĞLU

KAYSERİ AŞİRETLERİ, CEMAATLERİ, OYMAKLARI 2

Konar-göçerlerin hayvancılıkla uğraşması yanında, onların bu sa-
yede imparatorluğun bazı bölgelerinin et ihtiyacını karşıladığı da göz-
den uzak tutulmamalıdır¹. Bunlarla ilgili olarak Osmanlı arşivinde
Mühimme Defterlerinde birçok kayıt bulunmaktadır. Nitekim Yeni il
ve Halep Türkmenleri gibi bazı teşekküller koyun yetiştirme yönünden
şöhret bulmuşlardı². Konar-göçerlerin hayvancılıkla uğraşmaları, on-
larda dokumacılığın gelişmesine yol açmıştır. Dokumacılığın yanı sıra
dericilik de önemli bir yer tutmaktadır. Avladıkları hayvanların derile-
rinden başka, koyun, keçi ve sığır derilerinden birçok eşya imal ederler-
di. Bunlardan postaki, çarık, gocuk, sofra, su tuluğu, yanlık, su kovası ve
dağarcık gibi belli başlılarını saymak mümkündür.

Konar-göçerler, basit denilecek bir şekilde ziraat ile meşgul olma-
larına rağmen, ihtiyaçları olan mahsullerinin büyük bir kısmını takas
oluyula temin ederlerdi. Hayvanlarından elde ettikleri ürünleri verirler,
buğday unu vs. gibi tahıl ürünleri alırlardı. Sahip oldukları hayvanlar-
dan elde ettikleri yoğurt, yağ, peynir, yapağı gibi ihtiyaç fazlası ürünleri,
kondukları yerlere yakın bir pazarda satar veya başka bir şeyle değişti-

rirlerdi³. Konup göçtükleri yakın köy ve kasabalar, bu sebeple konar-gö-
çerler için uygun birer ticaret sahası olmuştur.

Konar-göçer halk, devamlı yer değiştirmeleri sebebiyle üzerinde
buldukları toprakların teşkilâtına bağlı olarak tımar, zeamet ve has
reayası olarak bulunmaktaydılar⁴. Bunların belli bir kazaları yoktu, bu
gibilere örnek olarak Üsküdar'daki Atik Valide Sultan evkafının reayası
olan Yeni İl Türkmenleri ile yine aynı evkafın mukataasına dâhil olan
Halep Türkmenleri gösterilebilir⁵. Bunlar mevsimlerin Seyrine bağlı
olarak yaylak ve kışlakları arasında hareket ederlerdi.

Konar-göçerlerin devamlı bir yurt tutmamış olmaları, yerleşik aha-
li ile aralarında hukukî farklar doğmasına yol açmıştır. Tam bir ziraatla
uğraşmadıkları için, ziraatla ilgili vergileri vermemekle beraber, Timur
sahiplerinin toprağında kendi baltalarıyla yeni açtıkları yerden, bütün
çifte 12 akça ve yarım çifte 6 akça vergi vermekle mükelleftiler⁶. Kanun-
namelerde, konar-göçerlerin diledikleri yerde gezemeyecekleri ve geçi-
ci konaklayacağı yerlerde de istedikleri kadar kalamayacakları hükme
bağlanmıştır⁷.

Aşiret veya konar-göçer olarak adlandırılan Anadolu'daki yü-rük-
ler ise, iktisadî faaliyetlerine göre, yüncü, darıcı, ellici, yaycı, okçu gibi
adlar almışlardır⁸. Yörüklerin diğer Türkmen teşekküllerine nazaran,
daha çabuk yerleşik hayata geçtikleri ve ziraata daha çabuk uydukları
görülmektedir. İdari ve adli bakımdan ise konar-göçerler, yaşayış tarzla-
rı sebebiyle özel bir duruma sahip idiler. Belirli bir yerleri olmadığı için
sancak beylerine tâbi olmayıp, doğrudan doğruya bey veya başbuğlarına
bağlıydılar⁹. Kazaî yönden kadırlara bağlı olmakla beraber, cezaî bakı-
mdan beylerine veya başbuğlarına tâbi olup, infaz onların eliyle olurdu.
Devletle ilgili işleri ise yine onlar eliyle halledilirdi. Özellikle Kanuni
Sultan Süleyman döneminde, büyük aşiretlerin, devlete muhtemel isya-
nını önlemek için kethüdalıklara ayırdıkları, bunlardan farklı boylara
mensup olanlarından bir araya getirilmiş federasyonlar oluşturulduğu
görülmektedir. Mesela Bozuluş Türkmenleri, Dulkadirli Türkmenleri,
Yeni il Türkmenleri ve İzzeddinlü Taifesi bunlara bir örnektir.

Bu teşekküller gerek has şeklinde, gerekse bir sancağın vergi dai-

resine dahil olarak mukataaya verilmek suretiyle idare edildiği zaman, başlarında hükümet tarafından tayin edilmiş bir “Voyvoda” bulunuyordu. Oymakların bağlı oldukları sancak beyinin dairesi gediklilerinden yahut mahallî hanedanlardan, ahalinin de rızaları alınmak suretiyle bir kişi voyvoda tayin olunmaktaydı. Voyvodalar, kendilerine bağlı bulunan aşiretlerin bir derbentte görevlendirilmeleri halinde de, derbent ağası olurlardı¹⁰. Derbent Ağası, idaresinde bulunanlara zulmettiği veya idarede acizlik gösterdiği zaman, hükümet tarafından azledilirdi. Bu voyvodalar Eflak ve Boğdan voyvodalarından farklı olup bunlara Türkmen voyvodası veya Türkmen Ağası denirdi¹¹. Bazı yerlerde voyvodalar senede bir defa olmak üzere değiştirilip bir başkası görevlendirilirdi. Görevi hayvan başına verilecek vergi miktarını önceden tespit için sayım yapmak ve vergilerini muntazaman toplamaktı¹².

Konar-göçerler ayrı gruplar halinde bulunmalarına rağmen, toplu bir halde yaşayan ve birbirlerinden bazı ahvalde, buldukları yerler ile ayırt edilen gruplarının kazaî ihtiyaçları için müstakil kadıların da tayin edildikleri görülmektedir. Kadılar bağlı buldukları oymaklar ile beraber şehirden şehire gezmekte olup, belirli bir yerleri yoktu. Konar-göçer gruplardan teşkil edilmiş birçok kaza ve nahiyeye tespit edilmiştir¹³.

Kanunnamelere göre konar-göçerler, yaşayış biçimleri sebebiyle kimseye vergi mükellefi olarak kaydedilmemiş olup¹⁴, statüleri bennâk, mücerred ve kendi kendine yeten haneden ibarettir¹⁵. Bunun dışında konar-göçerlerden alınan ve kanunnâmelerde resmi meraî, bazılarında resm-i ağnam ve resm-i ganem olarak geçen koyun vergisi yerliden, yürükten, eşkinciden ve yüzdeciden olmak üzere birkaç çeşit olarak alınırdı. Meselâ 1487 tarihli Hüdavendigâr Livası Kanunnamesinde “yürükde ve yerlide resm-i ganem iki koyuna bir akçadır” hükmüyle ne kadar vergi alınacağı tespit edilmiştir¹⁶. Ağnam vergisinin hesaplanmasında ise kanunnamede yer aldığı şekilde kuzulu koyun kuzusuyla, oğlaklı keçi oğlağıyla beraber sayılmıştır. Koyunların sayısı 300 olduğu zaman bir sürü tabir olunur ve 5 akça ağıl resmi alınırdı¹⁷. Bazı yerlerde sürü “âlâ”, “evsaf” ve “edna” (çok iyi, orta ve orta altı) olarak sınıflandırılmıştır ve vergisi de buna göre konmuştur¹⁸. Yaylak ve kışlak resmi de aynı sınıflandırmaya tâbi tutulmuştur¹⁹. Sürülerini başka tımar sahibinin arazisinde otlatan veya mirî yaylaklarında yaylatan sürü sahiplerinden, gö-

çebe kabilelerden ve yürüklerden alınan yaylak resmi²⁰, yılda bir defa olmak üzere, bazı yerlerde sürü başına, bazı yerlerde de koyun başına alınmıştır²¹. Bu vergi XVI. asırdan önce, yani Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve ilk yıllarda yoktu. Nitekim Fâtih Kanunnamesinde bu husus, “Koyunlu yerlü ve yürük yayla ve kışla hakkın virmeye” şeklinde yer almıştır²².

Yaylak resmi, çoğu Osmanlı vilâyetlerinde 300 koyun bir sürü kabul edilerek, bir sürüye karşılık bir koyun olarak alınmıştır²³. Bazı yerlerde ise sürüler âlâ (çok iyi), mutavassıt (orta), edna (orta altı) şeklinde sınıflandırılmak suretiyle vergilendirilmiştir. Meselâ Kü-tahya ve çevresinde çok iyi olarak nitelendirilenlerden 20 akça, orta halli olanlardan 15 akça ve orta altı olarak vasıflandırılanlardan 10 akça alınmıştır²⁴. Hayvancılığın yaygın olduğu Doğu vilâyetlerinde ise yaylak resmi genellikle, sürü başına 33'er akça, Aydın'da 17 akça, Mardin ve Erzincan'da sürü adedine bakmadan, otlak resmi olarak her sürü sahibi hanedan bir nevgî yağ (200 dirhem) olarak alınmıştır²⁵. Çemişkezek livası kanununa göre Sancağa bağlı yörelerden, resm-i yaylak karşılığı olarak her 300 koyuna bir koyun veya 30 akça alınmış, ayrıca bunun yanında, her haneden bir nevgî yağ alınması da hükme bağlanmıştır²⁶. Bu vergiler haricinde Âdet-i çobanbeyi²⁷ ve âdet-i resm-i kışlak-ı berriyye için her 100 koyundan yirmişer akça alınmaktaydı²⁸. Kışlak resmi olarak evli bir kimse bir sipahinin tımarında kışlarsa 6 akça kışlak resmi verirdi. Kışlayan kimse ziraat ederse, kışlak resmi yerine resm-i zemin verirdi. Ayrıca kışlakçı kimse üç yıl bu yerde kalırsa bu üç yılda kışlak resmi verir, üç yıldan sonra ise resm-i bennâk alınırdı²⁹.

Konar-göçerlerden bu vergilerden başka resm-i arus (Gerdek vergisi)³⁰, yave akçası³¹ ve bâd-ı hevâ³² gibi vergiler de alınmaktaydı. Bunun dışında savaş malzemesi üreten bazı oymaklar ise, vergileri yerine imal ettikleri ok ve yay gibi silahları devlete vermek gibi bir mükellefiyete sahiptiler. Meselâ Konya Karapınar (Sultaniye) yöresinde yaşayan Atçeken ulusu, orduya at yetiştirmekle mükellef tutulmuştu. Keza Bozulus Türkmenlerinden olan İzzeddinlü aşireti, orduya ok yapmakla görevlendirilmiş ve daha sonra bundan dolayı Okçu İzzeddinlü olarak adlandırılmıştır. Yine orduya yay yapmakla görevlendirilmiş olanlara da “yaycı” denilmiştir.

Konar-göçer ahali bir sipahiden toprak alarak ziraat yaparsa, diğer reaya gibi öşür ve sâlârlık (ağalık, kumandanlık) verdikten başka resm-i boyunduruk adı altında 12 akça resim verirdi³³. Bununla birlikte konar-göçerlerin asıl meşguliyetleri hayvancılık idi. Bu sebeple imparatorluğun et, süt, yağ, peynir, deri gibi ihtiyacını karşılamakta ve yerleşik halkla ekonomik bir bütünlük sağlamakta idiler. Nitekim İstanbul'un et ihtiyacı bunlar tarafından karşılanmıştır.

Yukarıda da görüldüğü gibi, Osmanlı toplumunu oluşturan her kesim, tabii bulunduğu kanun ve nizam çerçevesinde hareket etmek durumunda idi. Burada bizi doğrudan ilgilendiren grup ise, Osmanlı toplumunun yerleşik olmayan kısmıdır.

- 1- Meselâ, 1560 tarihinde İstanbul'da et sıkıntısını gidermek için Diyarbekir Beylerbeyi'nden, Türkmen koyunlarını İstanbul'a göndermesi istenmiştir (MD, nr.3, s.506; nr. 4, s. 437). Ayrıca Yeni-il kadısına gönderilen bir hükümde, "Ulus taifesinden İstanbul'da baş gösteren et sıkıntısının giderilmesi için, "...bıçağı yarar erkek hayvanları İstanbul'a getürmesün..." emri verilmiştir (Bkz. ATA, Vs. nr. 61, s. 32-33).
- 2- Orhonlu, İskân Teşebbüsü, s. 20.
- 3- 19. yüzyılda bile Kozan yöresinde paranın bilinmediğini ihtiyaçların takas yoluyla yapıldığını Ahmed Cevdet Paşa "Tezâkir" adlı eserinde belirtiyor (Cavid Baysun nşr., TTK yayını, Ankara 1963, III, 161).
- 4- Yörükler umumiyetle tımar ve has reayası, Türkmenler ise has reayası idiler (Orhonlu, İskân Teşebbüsü, s.15)
- 5- Adana Şer'iyye Sicilleri nr, 21, s. 71-72; Ayr, bkz. ATA, Vs. nr, m, s. 58-59; Orhonlu, İskân Teşebbüsü, s.15
- 6- Osmanlı Kanunnameleri, MTM, 1/2, 307.
- 7 -Yörük taifesi yaylaklarına gelmekte ve gitmekte, oturmakta, lâzım gelen yerde üç günden ziyade oturmayalar..." (Osmanlı Kanunnameleri, MTM, 1/2,307).
- 8- Orhonlu, İskân Teşebbüsü, s. 17.
- 9-Eski Türklerde, bir kabile büyük nüfuz kazanarak diğer kabilelere de söz geçirirse, o kabilenin başı başbuğ olurdu (Bkz. Râsonyi, Tarihte Türklük, s. 58). Bey veya Başbuğa Rumeli'de Çeribaşı ismi verilmektedir (Bkz. Salâhaddin Çetintürk, Aynı eser.s. 114).
- 10-Meselâ, Bozulmuş Türkmenlerinden İzzeddin, Küşne, Hamza Hacılı, Emrudlu (?), Dânişmendlü ve Kara Halillü cemaatleri Konya'nın Turgud kazasına Esbkeşan mukataası karyelerinden Atlandı adlı harap köye iskânlarından ve derbentçi tayin edebilmelerinden sonra, Karaman Valisi Vezir Mustafa Paşa'nen ve ayrıca Konya, Ilgın, Bolvadin ve Bozulus naiblerinin de rızasıyla adı geçen cemâatlerin voyvodası olan Abdurrahman da Derbend Ağası tayin edilerek berâti gönderilmiştir (MAD, nr. 9956, sene 1168, s. 20).
- 11- Meselâ, 1714 yılında Yeni-il Türkmenlerinin iskânı hususunda Türkmen Ağası tarafından

bir berat sunulmuştur (Bkz. Adana Şer'iyye Sicilleri nr. 21, s. 71).

12- Bkz. Orhonlu, iskân Teşebbüsü, s. 18.

13- Meselâ, XVI. asır ortalarından itibaren Yeni-il ve Halep Türkmenleri bir kaza teşkil ediyorlardı. Ayrıca, Kütahya sancağına bağlı Yörükân-ı Selendi, Bolu Sancağında Yörükân-ı Taraklı, Kastamonu sancağında Bozdoğan, Adana sancağında Karaisalı ve Trablusşam vilayetindeki Türkmenân-ı Salluriye zikredilebilir (Bkz. Orhonlu, iskân Teşebbüsü s. 19)

14- Yörük taifesi konup-göçe geldikleri itibariyle kimesneye raiyyet olmayup, her kande gider olsa cemaati ile yazdıkları karye sipahisine resm-i raiyyetlerini verip, toprak sahipleri dahle-demezler" (Bkz. "Osmanlı Kanunnameleri", Millî Tettebbular Mecmuası, 1/2, İstanbul 1331, s.306).

15- "Bennâk ve mücerred, liva hakkıyla mart ayında alınmak kanunumdur. Martın evvel günü kimin tahviline düşerse, resmi çift ve bennâk ve mücerred anın olur" ("Osmanlı Kanunnameleri", Millî Tettebbular Mecmuası, 1/1, İstanbul 1331, s.109).

16- Bkz. Ö. L. Barkan, Kanunlar, s. 3.

17- İbrail Kanunnamesinde: "Reayadan iki koyuna bir akça resm-i ganem ve her üç yüz koyuna beş akça ağıl hakkıdır, amma eşküncü taifesi üç koyuna bir akça verir ve ağıl hakkı verir" hükmü yer almaktadır. (Bkz. Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda reayadan alınan vergi ve resimler", DTCFD, V/5, Ankara 1947, s. 486, not 13).

18- Orhonlu, iskân Teşebbüsü, s. 23.

19- Osmanlı Kanunnameleri, MTM, 1/1, 97; N. Çağatay, Aynı eser, s. 509-510.

20- Kanunnâmelerde, resm-i merai, otlak resmi ve yatak resmi olarak da geçmektedir (N. Çağatay, Aynı eser, s. 509).

21- Meselâ, 957 (1550) tarihli Yeni-il kanununda ağıl resmi olarak vasat bir sürüden bir koyun alınırdı "...kışladığı takdirce resm-i yatak deyu her sürüden, mutavassitü'l-hâlden bir koyun alınmak kanun mukarrer olmağın..." (Bkz. TD, nr. 262, s. 3).

22-Bkz. Ö. L. Barkan, Kanunlar, s. 391.

23- Bir koyunun değeri 948 (1541) yılında 30 akça olarak tespit edilmiştir. {Kanunlar Çemişkezek Livası kanunu, s. 190.) Ayrıca, Erzurum, Diyarbekir, Ohri ve Çukurâbâd kanunlarında da bu şekilde hükümler bulunmaktadır (Kanunlar).

24- Kanunlar. Kütahya Livası kanunu, s. 26.

25- Kanunlar, Yeni-il kanunnamesi, s. 82; Aydın Livası kanunu, s. 12; Erzincan kanunu, s. 181. Ayrıca, 957 (1550) tarihli Yeni-il kanununa göre, Yeni-İl'de yaylayan Yabaneri taifesi, eskiden beri olan âdet üzere koru resmini verdikten sonra, her hanedan 33'er akça yaylak resmi verirdi. Zülkadirli taifesi ise, yine, konup-yayladıkları yurddan koru resmini verdikten başka, her hanedan 3'er akça yaylak resmi veriyorlardı (Bkz. TD, nr. 262, s. 6).

26- Kanunlar, s. 190.

27-Meselâ, Güney-Doğu Anadolu'da Çobanbeyi akçası olarak aşiretler 100 koyun için 17 akça verirdi (Nejat Göyünç, "XVI.yüzyılda Güney-Doğu Anadolu'nun ekonomik durumu: Kanunî Süleyman ve II. Selim devirleri", Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Ankara 1975, s. 94). Ağnam resmi alman reayadan Çobanbeyi resmi alınmaması hükme bağlanmıştır (Bkz. Kanunlar, Diyarbekir kanunnamesi, s. 133; Çermik livası kanunu, s. 169).

28- Bkz. Orhonlu, İskân Teşebbüsü, s. 23; Kanunlar, s. 144.

29- Kanunlar, Erzurum vilâyeti kanunu, s. 67.

30- Bu resim yerleşik olanlardan kızdan 60 akça, duldan 40 akça olarak alınırken, yörüklerde kız ve dullar babasına tâbi olduğu için aynı miktarda alınan bir vergiydi.

31- Sahipsiz tutulan hayvanlara karşılık alınan bir vergi olup "Kaçkun" da tabir edilirdi.

32- Bir kimsenin mal ve mülküne, davarına zarar veren kimseden alınan vergidir.

33- Bkz. Ö. L.Barkan, Kanunlar, s.3.

Okan AVŞARKOCAOĞLU

GÖZELERDE ÜÇ GÖZEL VAR SEVECEK

Kayseri İli Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçeleri ve Bu ilçelere bağlı Avşar Köylerinde ağırlama tarzında oynanan türkülü bir halaydır.

OYUNUN OYNANIŞ ŞEKLİ:

Türkülü Halaylarda yaygın olarak Dairesel oynansa da oyun alanına göre düz veya yay şeklinde de oynanmaktadır. Oyuncular serçe parmaklar veya el ele tutuşarak, ya da alkış tutarak, oyunun oynanış şekline göre tek sıra veya yan yana dizilerek, belden hafif bir şekilde eğilirler. Sağ yöne gidilerek oynanan oyuna sağ ayak ile başlanır. Oyunun temel figürleri Aşağıda verilmiştir. Koreografiye göre adım sayıları düzenlenebilir.

- 1 - Sağ ayak hafifçe kaldırılıp yere basarken, sol ayak hafifçe kaldırılır.
- 2 - Sol ayak yere basarken, sağ ayak hafifçe kaldırılır.
- 3 - Sağ ayak yere basarken, sol ayak hafifçe kaldırılır.
- 4 - Sol ayak parmak ucu yere vurulup diz yukarıya çekilir.
- 5 - Sol ayak yere basarken, sağ ayak hafifçe kaldırılır.
- 6 - Vücut hafifçe sola döndürülerek sağ ayak parmak ucu yere vurulur.

GÖZELERDE ÜÇ GÖZEL VAR SEVECEK

Yemeklerde üç yemek var yenecek
Biri mantı, biri dutmaç aş da var
Mantı, dutmaç senin olsun aş benim
Vay Halep Antep senin olsun Şam benim

Bineklerde üç binek var binecek
Biri yağız biri doru kır da var
Yağız doru senin olsun kır benim
Vay Halep Antep senin olsun Şam benim

Şehirlerde üç şehir var gezecek
Biri Halep, biri Antep Şam da var.
Halep, Antep senin olsun Şam benim
Vay Halep Antep senin olsun Şam benim

Gözelerde üç gözel var sevecek
Biri gelin biri görüm kız da var
Gelin görüm senin olsun kız benim
Vay Halep Antep senin olsun Şam benim.

Yöresi: Kayseri – Pınarbaşı - Şabanlı köyü
Kaynak kişi: Fatma Yıldırım (Önal)
Derleyen: Emin Yıldırım
Derleme Tarihi: 1993

Dutmaç: 1. İnce ince kesilen hamurdan yapılmış çorba. 2. Ufak ufak kesilmiş hamur suda haşlandıktan sonra pişmiş mercimek ve sarımsak karıştırılarak yapılan yemek.

Aş:

Yağız: 1. Esmer. 2. Doru. 3. Yiğit. 4. Bakımlı hayvan.

Doru: 1. Gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi koyu renkli olan, yağız (at). 2. Kızıl (at donu). 3. Gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi kara olan at. 4. Doruk.

Kır: Beyazla az miktarda siyah karışmasından oluşan renk.

Görüm: Evli kadının kocasının kız kardeşi

Gız: Kız.

GÖZELERDE ÜÇ GÖZEL VAR SEVECEK

Yöresi: Kayseri - Pınarbaşı - Şabanlı köyü
Kaynak kişi: Fatma Yıldırım (Onal)

Derleyen: Emin Yıldırım
Derleme Tarihi: 1993
Notaya Alan: Okan Avşarkocaoğlu

♩ = 60

YE MEK LER DEN ÜÇ YE MEK VAR YE NE CEK.....

AH Bİ Rİ MAN TI Bİ Rİ DUT MAÇ AŞ DA VAR.....

MAN TI DUT MAÇ SE NİN OL SUN AŞ BE NİM.....

VAY HA LEP AN TEP SE NİN OL SUN ŞAM BE NİM.....

AVŞARELLERİ

okuntu

OĞUZLAR (Türkmenler)

Bozoklar

Günhan

Kayı

Bayat

Alkaevli

Karaevli

Ayhan

Yazır

Döger

Dodurga

Yaparlı

Yıldızhan

Avşar

Kızık

Beğdili

Karkın

Üçoklar

Gökhan

Bayındır

Peçenek

Çavuldur

Çepni

Dağhan

Salur

Eymür

Alayuntlu

Yüregir

Denizhan

İğir

Bügdüz

Yıva

Kınık

AVŞARELLERİ

Bugünden sonra divanda, dergâhta, bargâhta, medlîste ve meyânda **TÜRKÇEDEN** başka dil kullanılmayacaktır.

Karadenizli Mehmet Bay

OKAN AVŞARKOÇAOĞLU

